

Svar til dr. Hans Jensen.

I min korte omtale her i tidsskriftet af dr. Hans Jensens bog »Dansk-norsk Vekselvirkning i det 18. Aarhundrede« karakteriserede jeg som paradoksal og ikke tilstrækkeligt begrundet forfatterens hovedkonklusion, at Norge i 18. århundrede havde påvirket Danmark mere, end Danmark havde påvirket Norge. Af hans formentlige beviser herfor omtalte jeg de forhold, der stod i forbindelse med nordmænds virksomhed i Danmark. Dr. Hans Jensen mener øjensynligt, at jeg også burde have nævnt hans to andre argumenter. Jeg kan beklage, at jeg ikke har gjort det, men jeg måtte i så fald have tilføjet, at jeg ikke kunde tillægge dem nogensomhelst beviskraft i den anførte forbindelse. Jeg skal så kort som muligt angive hvorfor.

To helt forskellige problemstillinger frembyder sig naturligt, når det gælder den økonomiske side af det emne, dr. Hans Jensen behandler i sin bog. Man kan søge at bestemme arten, størrelsen og betydningen af den faktiske økonomiske vekselvirkning mellem Danmark og Norge, f. eks. mellemrigshandelen, uden at tage hensyn til, i hvilken grad den var afhængig af politiske foranstaltninger som told og monopoler. Eller man kan spørge om de økonomiske følger af den statslige forbindelse mellem de to lande, hvilket i hovedsagen vil sige at undersøge de økonomiske virkninger af den dansk-norske regerings politik. Dr. Hans Jensen argumenterer ud fra mellemrigshandelens tildels af naturlige produktionsbetingelser bestemte faktiske omfang. Hans opfattelse på dette punkt er imidlertid uhistorisk og ensidig — uhistorisk, fordi han ud fra moderne forestillinger overdriver korneksportens betydning for Danmarks økonomi, ensidig, fordi han betragter mellemrigshandelen udelukkende fra eksportlandets standpunkt. Når han taler om, at Norge i 18. århundrede som afsætningsmarked for Danmarks landbrugsprodukter var »den bærende Hovedbasis for Landets Økonomi, medens Danmark ikke i tilsvarende Grad kunde blive Basis for Norges«, og endog drager en parallel med englands-eksporten »i meget senere Tid«¹, tager han ikke hensyn til, at Danmark i 18. århundrede i langt højere grad end under fredstid nu, og i højere grad end Norge dengang, var selvforsynende, og at den beskedne danske landbrugseksport kun udgjorde en ringe brøkdel af Danmarks samlede landbrugsproduktion². Han ser dernæst ganske bort fra, at der til det danske eksportbehov svarede et norsk importbehov. Mens Danmarks kornudførsel betød

¹ Sml. E. Heckschers advarsel mod den slags misvisende paralleller, Hist. Tidsskr. 10. R. III, 104 f.

² Se f. eks. Dänische Wirtschaftsgeschichte, 168.

højere indtægter først og fremmest for de danske godsejere, var indførelse af korn for et formentlig større antal nordmænd en nødvendig forudsætning for tålelige ernæringsforhold. Hvis man ikke har den opfattelse, at det altid er sælgeren, som har størst fordel af en handel, vil man finde det vanskeligere end dr. Hans Jensen at afgøre, for hvilket af de to landes økonomi, d. v. s. behovsdækning, den danske korneksport til Norge betød mest under de givne politiske betingelser¹.

Til dette ræsonnement vil man måske bemærke, at Norge, hvis regeringens kornhandelspolitik havde tilladt det, kunde have købt billigere korn andetsteds, og at de danske korneksportører ikke kunde have opnået så høje priser i andre lande. Det er efter al sandsynlighed rigtigt, i hvert fald for perioden indtil prisstigningen på verdensmarkedet². Men dermed er man inde på den anden problemstilling. Og ligesom man, hvis man vil opgøre det samlede resultat af den faktiske mellemrigshandel for hvert af de to lande, ikke kan nøjes med at betragte eksporten eller kornhandelen, således må man i dette tilfælde se kornhandelspolitikken i en større sammenhæng. En blot tilnærmelsesvis opgørelse af de økonomiske virkninger af alle væsentlige sider af helstatens politik — derunder også f. eks. neutralitetspolitikken og den fiskale politik — for Danmark og Norge vil imidlertid under alle omstændigheder være meget vanskelig og turde på forskningens nuværende standpunkt være umulig.

Når dr. Hans Jensen dernæst påstår, at norskheden for Danmark var en national reserve, der måske gjorde udslaget i kampen mod tyskheden, kan jeg med samme ret hævde, at forbindelsen med Danmark også i 18. årh. var en hindring for, at Norge blev erobret af Sverige og eventuelt forsvensket i større eller mindre grad; det sidste kan have betydet ligeså meget for Norge som det første for Danmark. Her som i sit første argument lukker dr. Hans Jensen simpelthen øjnene for sagens anden side.

Dr. Hans Jensens øvrige argumenter har jeg allerede taget stilling til i min anmeldelse, men jeg benytter gerne lejligheden til at supplere mine bemærkninger herom. Jeg kan ikke se, at foreningen mellem Danmark og Norge i 18. århundrede er en nød-

¹ Hvis man endelig som dr. Hans Jensen vil måle landenes økonomiske betydning for hinanden ved den brøkdelt af det andet lands eksport, hvert af dem aftog — hvilket altså er en utilstrækkelig og misvisende målestok — må man i hvert fald først prøve at danne sig et begreb om hvert lands eksports forholdsmæssige betydning for landets økonomi. Efter alt at dømme var dette forhold langt fra ens for Norges og Danmarks vedkommende, men spørgsmålet trænger i høj grad til nøjere belysning.

² Jfr. Albert Olsen: Danmark-Norge i det 18. Aarhundrede, 15.

vendig forudsætning for noget væsentligt i Holbergs forfatter-skab, eller at han ikke ligesåvel som Rousseau, Th. Mommsen, Amalie Skram eller Joseph Conrad kunde tænkes at have fået litterær betydning i en anden stat, måske endog på et andet sprog, end hans oprindelige. Iovrigt var det skriftsproglige fælleskab mellem Danmark og Norge jo etableret længe før Holbergs tid. Jeg ser heller ingen grund til at opgive min tilsvarende påstand om Colbjørnsen, om hvem dr. Hans Jensen (s. 133) skriver, at han var »Rationalist og Praktiker, derfor i sin Tankegang hverken bunden til norsk eller dansk Tradition«. Det er ikke vanskeligt at finde en plausibel forklaring på, at svenskere ikke i 18. århundrede søgte at gøre offentlig karriere her i landet; det kan f. eks. skyldes, at de fandt tilstrækkelig virkeplads hjemme, eller den politiske modsætning mellem de to lande. Hele dette for min bedømmelse af dr. Hans Jensens bog ganske underordnede spørgsmål har jo imidlertid væsentlig akademisk interesse, og når jeg berørte det i min anmeldelse, var det kun for at antyde, at dr. Hans Jensen ikke er konsekvent. Han anlægger (s. 158) det synspunkt overfor Norge, at det gælder om at finde de virkninger, som har haft en nødvendig årsag i forbindelsen med Danmark. Hvis han vil sammenligne de to landes forhold, må han selvfølgelig gennemføre samme synspunkt, når talen er om Norges betydning for Danmark. Det gør han som nævnt ikke m. h. t. Norges økonomiske betydning for Danmark, og efter min mening altså heller ikke her. Danmarks administration af Norge vilde være utænkelig uden den statslige forbindelse, en norskfødt digters eller embedsmands virksomhed i København ikke.

Selv om man nu ser bort fra denne inkonsekvens og blot i al almindelighed spørger om, hvad Norge »betød« for Danmark, uden hensyn til om betydningen skyldtes den politiske forbindelse, må jeg fastholde, at dr. Hans Jensen i sin konklusion giver læseren et overdrevent indtryk af, hvad det for udviklingen i Danmark betød, at f. eks. Holberg og Colbjørnsen var født i Norge¹. Han har ikke godtgjort — og vil formodentlig få svært ved at gøre det — at Holberg førte væsentlige norske kulturelementer ind i dansk åndsliv. Og når han tilsidst (s. 158) hævder, at »socialt blev Norge ved sin Samfundsbygning et Ideal ved det store Reformværk, der skulde gennemføres i Danmark«, er det efter min mening en formulering, der giver et andet og mere »norsk« indtryk af de faktiske forhold end den tildels forsigtigere og rigtigere inde i bogen (s. 132 f.), hvor det bl. a. hedder, at Colbjørnsen »gennem-

¹ Sml. for Holbergs vedkommende Th. A. Müller: Den unge Ludvig Holberg (1943), 57 ff.

fører det danske Reformværk i den Aand, hvori Henrik Stampe har indledet det, knytter det helt igennem til danske Forhold og Betingelser«. Jeg vil naturligvis på ingen måde benægte, at de norskfødte Holberg og Colbjørnsen har spillet en væsentlig rolle for udviklingen i Danmark, i hvert fald for Holbergs vedkommende langt større end nogen danskfødt i Norge på tilsvarende område i perioden, og at deres indsats måske tildels hænger sammen med deres »norske sindelag« og med den friskhed i synet på danske tilstande, som det gav at komme udefra. Men dr. Hans Jensen giver i sin konklusion dette forhold en drejning, hvis resultat jeg stadig mener at kunne betegne som paradoksalt.

Til denne kritik af de enkelte led i dr. Hans Jensens argumentation kan føjes en mere almindelig indvending. En virkelig opgørelse af, hvad de to lande betød for hinanden på hvert af samfundslivets mange områder, kan endnu ikke foretages; dertil mangler en række nødvendige forarbejder. Men selv om de enkelte problemer bliver langt bedre gennemarbejdede, end de er nu, vil et forsøg som dr. Hans Jensens på at gøre en samlet slutfacit op af en så intim og kompliceret forbindelse efter min mening altid være forfejlet. Man kan nu engang ikke sammenligne inkommensurable størrelser, ikke måle Holbergs virkning på dansk litteratur med de danske præsters betydning for norsk almues religiøsitet, ikke jævnføre de finansielle fordele, Danmark eventuelt havde af forbindelsen, med den betydning, den af enevælden skabte dansk-norske embedsstand nationalt og politisk fik for Norge.

Jeg har i min anmeldelse klart anerkendt dr. Hans Jensens »interessante synspunkter«. Jeg er endvidere ganske enig i, at tankeindholdet i en historisk undersøgelse er noget meget væsentligt, hvis betydning alt for ofte undervurderes af historikere. Men det at få en idé er ikke uden videre ensbetydende med historisk tænkning, og selv interessante synspunkter viser sig ikke altid efter en nærmere prøvelse at være videnskabeligt frugtbare. Det her behandlede synspunkt, at Norge i 18. århundrede betød mere for Danmark end Danmark for Norge, er det efter min mening — i modsætning til andre af dr. Hans Jensens synspunkter — ikke.

Poul Bagge.